

Lunds Universitet

Historiska Institutionen

HISK37

Examinator: Wiebke Kolbe

Handledare: Kajsa Weber

Ventileringsdatum: 27 Maj 2024

Häxkonstens efterskalv

Hur häxprocesserna i Salem påverkade det efterlämnade samhället

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1. Syfte	3
1.2. Frågeställning	4
1.3. Källmaterial och avgränsningar	4
1.4. Teori och metod	5
1.4.1. Diskursteori och val av teoretiska begrepp	5
1.4.2. Komparativ argumentanalys - metodiskt tillvägagångssätt	6
1.5. Tidigare Forskning	7
1.6. Historisk Bakgrund	9
2. Undersökning och analys	11
2.1. Djävulens plats	11
2.1.1. Mather	12
2.1.2. Calef	13
2.1.3. Kontraster	14
2.2. Gudfruktiga offer	15
2.2.1. Mather	16
2.2.2. Calef	17
2.2.3. Kontraster	18
2.3. Försoning och skoning	20
2.3.1. Mather	20
2.3.2. Calef	21
2.3.3. Kontraster	22
2.4. Sammanfattning	24
3. Avslutande diskussion	29
4. Käll- och litteraturförteckning	31

1. Inledning

“Until an hour before the Devil fell, God thought him beautiful in Heaven.”

— Arthur Miller, *The Crucible: A Play in Four Acts* (1946)

Under åren 1692-1693 avrättades 19 personer genom hängning, anklagade för att ha använt sig av häxkonst i Salem Village, Massachusetts Bay Colony, New England (dagens USA). Cirka 156 personer totalt fängslades, ett antal dog i fängelse och en krossades till döds som ett direkt resultat av anklagelserna.¹ Uppsatsen som följer vill utforska hur man i direkt anslutning till häxprocesserna såg på dem. De representerar i modern tid hur kvinnosyn, manligt och elitiskt kodade maktstrukturer samt den religiöst centrerade familjeidyllen tillsammans skapade förhållanden som gav upphov till hysteri och kostade människor livet, men var det så man uppfattade det i sin samtid? Kanske ännu viktigare är frågan, förhöll sig alla likadant till händelserna? Om majoriteten av samhället man lever i består av människor med samma trosbekännelse och därmed även samma typ av livsstil som en själv kan man lätt vilja tro att alla, eller en avsevärd andel i alla fall, drar samma slutsatser och gör samma bedömningar som man själv gör. Hur vi i modern tid pratar om häxprocessernas offer får ofta det att låta som en självklarhet att de som anklagades för att vara häxor är de riktiga offrena. Men under samtiden, när det sker och även efteråt, var det inte helt solklart vad man borde tro om det hela. Källmaterialet i denna uppsats vittnar om hur detta faktiskt manifesterade sig och vilka aspekter som skaver mest för den samtida kritikern.

Många av häxkonstens påstådda offer var barn. Barnen uppgav att manifestationer av de anklagade häxorna uppenbarat sig framför dem för att attackera och trakassera dem. De upplevde som följd epilepsiliknande kramper, episoder då de förlorade kontrollen över sina sinnen och inte längre kunde sätta samman ord eller meningar, ibland blev de till och med stumma, för att bara nämna några hemska symptom som häxkonsten orsakade.

Det var inte utan hopp dock, med hjälp av en sinnesstark och gudfruktig pastor kunde man över tid driva ut de demoner som häxorna knutit till sina offer genom sin uppgörelse med djävulen och därmed rädda barnen från sitt tragiska lidande. Om, eller hur, häxorna (som i många fall var unga kvinnor) kunde räddas eller reformeras från djävulens frestelse och huruvida anklagelserna ens stämde var mycket oklart. I de flesta fall innan 1692 innebar det att de som anklagades för sådana brott fick mycket lindriga straff på grund av bristande

¹ Rosenthal, Bernard, *Salem story: reading the witch trials of 1692*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1993, sid. 3

bevisning och/eller hörsägen om inget annat. Detta är tills Cotton Mathers bok "*Memorable providences, relating to witchcrafts and possessions...*" (1689) publiceras. Denna återger händelseförloppet av en förbannelse över Goodwin-hushållet i Boston och påstås göra grundarbetet som kom att leda till de omtalade *Salem Witch Trials* bara några år senare.

Men det hade såklart varit fel av mig att påstå att detta är något unikt, amerikanskt händelseförlopp. Häxor har dömts för allians med djävulen över hela världen under sekler, inte minst i Sverige. Sverige såg nämligen "*Det Stora Oväsendet*" äga rum 1668-1676 med häxprocesser som totalt omfattade hundratals offer brända på bål. De svenska häxprocesserna hade även stort inflytande på dem i Salem.

Något som både de svenska och amerikanska häxprocesserna har gemensamt är den snabbt skiftande ställningen som samhället runt omkring dem hade gentemot händelserna i efterhand. Det tar inte lång tid innan man börjar ställa sig kritisk mot exempelvis de låga bevisningskraven för att de anklagade skulle dömas till hårda, eller till och med dödliga straff samt att man i många fall straffade de som påstod sin oskuld hårdare än de som erkände. Denna uppsats kommer ta vid i detta skede med att försöka djupare analysera just denna skepticism som syns i eftermälet till rättegångarna i Salem Village och göra ett försök att bryta ner vilka de drivande krafterna var och hur olika sidor förde sina argument till allmänheten.

1.1. Syfte

Uppsatsens syfte är att med hjälp av samtida verk som distribuerats för allmänhetens konsumtion försöka identifiera olika perspektiv på den samhälleliga diskurs som i efterhand pågick runt rättegångarna i Salem Village. Jag önskar identifiera hur och vilken utsträckning religiösa markörer som "djävulen" spelar in i händelserna och utläsa vad detta innebär för maktdynamik, skuldbeläggning och den sociala hierarkin som finns i 1600-talets Massachusetts. Med hjälp av de teoretiska begreppen genus, intersektionalitet, makt och diskurs vill jag återfinna underförstådda eller uttalade förutsättningar som skulle kunna ha påverkat hur man ställde sig till förutsättningarna runt och genomförandet av dessa brott och varför.

Undersökningen kommer inte fokusera på det bredare samhällets potentiellt flertal av unika perspektiv på händelserna, utan att genom ett urval av böcker som publicerats inom ämnet utforska splittringarna eller samhörigheten i åsikter som återfinns. Fokuset för uppsatsen kommer vara åren i direkt eftermäle till rättegångarna, 1693-1700.

1.2. Frågeställning

Uppsatsens frågeställningar är utformade som en övergripande huvudfråga och sedan ett antal delfrågor. Delfrågornas funktion här är då att kunna delge mer nyanserade svar för ett antal infallsvinklar och att dessa tillsammans svarar på huvudfrågan. Därtill skapas en mer mångfacetterad förståelse av källmaterialet.

- Hur porträtterar Mather respektive Calef häxprocesserna 1692-1693 för läsarna av deras verk?
 - Vilken typ av makt innehar djävulen?
 - Hur porträtteras häxorna och deras agerande?
 - Hur ska man försona sig med resultaten av rättegångarna i dess eftermäle?

1.3. Källmaterial och avgränsningar

Samtliga källmaterial är digitalt tillgängliga. De fysiska kopiorna är svåråtkomliga för mig då de endast är tillgängliga genom biblioteken Library of Congress eller Harvard University Library i USA och jag får därmed behandla materialet med viss försiktighet men förhåller mig efter att det som är tillgängligt för mig är så komplett som möjligt.

Det verk jag har valt att inkludera av Cotton Mather är en av två som han har skrivit om häxkonst och/eller rättegångarna i Salem som huvudämne. Det tidigare verket har mer att göra med händelser som föregår händelserna i Salem då den publicerats 1689, jag har därför valt att utesluta denna från uppsatsen. Databasen 'Early Modern Books' som jag identifierat genom Lunds Universitets uppslagsverk över databaser i LUBsearch indikerar att Mather tillskrivs författarskap för 20 olika titlar mellan 1689-01-01 och 1700-12-31, av dessa är majoriteten religiöst förankrade i formen av dödsrunor eller predikningar som han genomfört framför församling och sedan publicerat i skrift, dessa är inte intressanta för mina frågeställningar. Robert Calef verkar inte, enligt samma tidigare nämnda databas, vara författare till några andra digitaliserade verk. Jag vill därför påstå att urvalet är rimligt och representativt för dessa författares ställningstaganden i ämnet. Det utvalda källmaterialet omfattar alltså:

- *The Wonders of the Invisible World: Being an Account of the Tryals of Several Witches Lately Executed in New-England: And of Several Remarkable Curiosities therein Occuring.* (1693) av Cotton Mather²
- *More Wonders of the Invisible World: Or, The Wonders of the Invisible World, Display'd in Five Parts.* (1700) av Robert Calef³

Avgränsningar i uppsatsen görs i tid och rum genom att endast förhålla oss till häxprocesserna som genomfördes i Salem Village under 1692-1693 men även då de litterära verk som bearbetas i undersökningen publiceras 1693 och 1700.

1.4. Teori och metod

1.4.1. Diskursteori och val av teoretiska begrepp

Inom ramen för denna uppsats är det mindre viktigt att veta *hur många* olika åsikter som existerar i relation till häxprocesserna i Salem eller om dessa innehåller någon nivå av objektiv sanning. Mer intressant är att förstå *att* man hade olika åsikter och *varför*. Det är även vetenskapligt intressant för denna uppsats att identifiera var det *inte* finns olikheter, alltså var förhållningssättet faktiskt överlappar och hur detta syns även i kontrasterande argument. Applicering av en diskursanalytisk teori faller därför ganska naturligt. De sociala hierarkier som ligger omedvetna under ytan – exempelvis religion, klass och genus – är prevalenta i källmaterialets underliggande meningsskapande, det som inte är uttryckt utan underförstått. Hur man talar om häxprocessernas anklagande, offer och hur man positionerar sig själv i relation till dessa gör det snart tydligt att samtidens maktdynamik och uppfattning av sitt egna tolkningsföreträde, eller andras avsaknad av samma, blir viktiga aspekter att förstå. Därför kommer uppsatsen utföra undersökningen med hjälp av diskurs- och maktanalys och även diskutera hur dessa är beroende av varandra.

För att se till att uppsatsen kommer åt de samhälleliga förhållningssätt som jag önskar fördjupa mig i har det blivit nödvändigt att även välja ut ett antal teoretiska begrepp som kan vägleda och bidra till en genomgående konsekvent analys. De begrepp som valts är: *diskurs*,

² Mather, Cotton, 1663-1728. [*The Wonders of the Invisible World being an Account of the Tryals of several Witches Lately Executed in New-England: And of several Remarkable Curiosities Therein Occurring / by Cotton Mather.*](#) London:, 1693. ProQuest. Web. 16 May 2024.

³ Calef, Robert, 1648-1719. [*More Wonders of the Invisible World. Or. the Wonders of the Invisible World Display'd in Five Parts ... : To which is Added a Postscript Relating to a Book Intituled, the Life of Sir William Phips / Collected by Robert Calef, Merchant of Boston in New England.*](#) London:, 1700. ProQuest. Web. 16 May 2024.

makt, genus och *intersektionalitet*. Anledningen till valet av just dessa begrepp är grundat i viljan att kunna utläsa hur texterna behandlar hierarkiska tendenser och sociala förutsättningar för att försöka påverka hur rättegångarna uppfattades, om de kunde rättfärdigas eller inte samt att belysa dess mer komplexa nyanser.

1.4.2. Komparativ argumentanalys - metodiskt tillvägagångssätt

För att komma åt de eventuella olikheter som mitt källmaterial uppvisar har jag gjort valet att analysera texternas argumentering komparativt. Det innebär att jag försöker identifiera, i relation till uppsatsens frågeställningar samt ett antal sökord, vad vardera författare önskar säga om ämnet och hur detta genomförs för att sedan jämföra argumenten med varandra. Dessa argument kommer sedan analyseras för att skapa en mer djupgående tolkning av de samtida, potentiellt åtskilliga åsikterna runt samma händelseförlopp, i detta fall Salems häxprocesser.

Metodikerna är i huvudsak av kvalitativ natur då den endast bearbetar två verk och målet med uppsatsen inte rör någon uttalad statistik. Dock återfinns ytliga kvantitativa element i exempelvis omnämmandet av häxprocessernas offer. Texterna läses först som enskilda, fristående verk men analyseras sedan i jämförelse med varandra. Analysen görs tematiskt med hjälp av uppsatsens frågeställningar och utvalda sökord som etablerats efter den initiala närläsningen av texterna. Både förförståelsen och den successivt utvidgade förståelsen av texternas kontextuella sammanhang blir viktiga för uppsatsens undersökning.

Uppsatsen analyserar huvudsakligen verken *The Wonders of the Invisible World...* (1693) av Cotton Mather samt *More Wonders of the Invisible World...* (1700) av Robert Calef. Det är alltså dessa historiska källmaterial som kommer omfattas av den valda metoden.

För att underlätta det metodologiska arbetet har jag identifierat ett antal sökord som när de upphittas i texterna ofta är i närhet till relevant information för att besvara uppsatsens frågeställningar, dessa är: *devil, witch, witchcraft, possession, power, God, spirits*. Dessa termer är för ämnet, häxkonst, välanvända sådana och texterna är avsevärt informationstäta. Med hjälp av dessa ord undkommer man dock den exposition som inte är relevant och närmar sig istället kärnan av argumenteringen.

1.5. Tidigare Forskning

Häxprocesserna i Salem 1692-1693 har utforskats flitigt av forskare genom åren. Speciellt i den engelskspråkiga världen, främst Storbritannien och USA, har det återfunnits en fascination med vad som faktiskt hände i Salem Village och varför. För denna undersökning är det självklart essentiellt att förstå just detta men det är inte det som arbetet huvudsakligen önskar åstadkomma. Istället vill jag veta vad som hände sen, efter att dammet lagt sig, var man ville lägga skulden och vem som hade möjligheten att positionera sig i narrativet är frågor jag vill bemöta. Dessa frågorna är mycket svårare att svara på och har betydligt mindre underlag än processerna själva som åtminstone bevarats genom domstolsprotokoll. Den tidigare forskning som jag valt att utgå ifrån är därför i princip indelat i två kategorier; *vad som hände vid häxprocesserna i Salem* och *vad vi vet om eftermälet av häxprocesser*.

Bernard Rosenthal är en amerikansk historiker. År 1993 skrev han boken "*Salem Story: reading the trials of 1692*". Här gör han en analys av domstols- och förhørsprotokollen som rättegångarna lämnat efter sig, samt verk som publicerats efteråt för att bygga en tidslinje av händelserna. Han försöker förklara för en modern publik vad som hände och varför. Han menar att bilden samhället har av häxor kan ses som en manifestation av hur vi ser på häxprocesserna idag. Om man kan göra souvenirmuggar med mörkklädda karikatyrer av häxor för att sälja i Salem, talar det för att man idag ser det mer som berättelse än betydelsefullt historiskt skeende. Man ser dem inte som martyrer utan karaktärer.⁴ Han väljer därför att packa upp samtliga betydelsefulla händelser i tidslinjen en i taget och, om tiden tillåter, redogörs dess påverkan.⁵ Rosenthal utgår från både Mather och Calefs publicerade verk i sitt arbete men då först och främst för att styrka samtida perception av händelserna bortom de officiella dokumenten.

För denna undersökning innehar Rosenthal en fundamental roll för den bakgrund och kontext som presenteras runt frågeställningarna. Jag har funnit en nyanserad återberättelse och tolkning av häxprocesserna i Rosenthals verk.

Richard Godbeer är en brittisk historiker. Han skrev boken "*The Devil's Dominion*" 1992 om de religiösa influenserna som spelade in i samhällsuppfattningen i New England under tidsperioden runt häxprocesserna. Bokens kapitel delar upp ämnet tematiskt istället för kronologiskt och har kärnan i Kristendomens då framstående ideologi runt magi, synd och häxkonst. Han förklarar hur kyrkan talar om ämnet och hur kompatibla de ansåg religion vara

⁴ Rosenthal, 1993, sid. 4-5

⁵ Rosenthal, 1993, sid. 5

med övernaturliga krafter. Därtill förklarar han även hur förhållningssättet skiftar över tid och mellan personer.⁶

Godbeer diskuterar även häxprocesserna i Salem och det som föregick dem. Han är främst fokuserad på de religiösa tendenserna som möjliggör processerna där jag med denna uppsats är mer intresserad av vad dessa religiösa markörer säger om den sociala, hierarkiska dynamiken i samhället. Godbeer går till viss del in på dessa också i den mån de är relevanta för hur religionen såg ut i praktiken men inte riktigt från samma utgångspunkt som jag önskar göra här. Att faktiskt få en närmare förståelse av de religiösa markörerna, vilka de är och vad för roll de faktiskt har rent bibliskt, kommer Godbeers arbete vara av stor hjälp med.

Marie Lennersand och Linda Oja är svenska historiker och har publicerat flera verk om häxkonst. Deras böcker "*Livet går vidare: Älvdalen och Rättvik efter de stora häxprocesserna 1668-1671*" (2006) och "*När Oväsendet Tystnat: Efterspelet till Uppror och Religiösa Konflikter, 1670-1860*" (2004) centrerar sig runt samma tidsperiod som denna uppsatsen bearbetar och omtalar samma ämne, nämligen efterspelet av häxprocesserna för samhället runt omkring.⁷ Dessa verk gör i mångt och mycket allt det jag önskar göra med denna uppsats fast mycket mer utförligt än vad jag kan göra här. Den stora skillnaden är att Lennersand och Oja baserat sitt arbete på de svenska häxbränningarna. Där är ett antal större skillnader mellan processerna i Sverige och USA. Exempelvis brändes inga häxor på bål i Salem och omfattningen av häxprocesserna i Sverige är avsevärt större både i tiden de varade och antalet "häxor" som avrättades.

Det är fördelaktigt för uppsatsens djup att få ett grepp om hur eftermälet kunde se ut på andra platser och om där fanns likheter i hur man handskas med samma typ av företeelse, vid ungefär samma tidpunkt, men vid olika platser. Detta kan alltså underbygga argument för huruvida häxysterin var lik den på andra platser eller om den sticker ut på något sätt. Dessa verk kommer alltså användas för att förankra häxkonsten i Salem till en större kulturell företeelse under samma tid.

⁶ Godbeer, Richard, *The Devil's dominion: magic and religion in early New England*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1992, sid. 12-13

⁷ Lennersand, Marie & Oja, Linda (red.), *När oväsendet tystnat: efterspelet till uppror och religiösa konflikter, 1670-1860*, Historiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala, 2004 sid. 17

1.6. Historisk Bakgrund

Den engelska kolonin

Under 1500- och 1600-talet i England började klyftorna mellan de kristna trosbekännelserna växa fram och vid 1630-talet väljer den radikala, reformerta protestantiska subgruppen av engelska kyrkan, även kallad för puritanerna, röra sig mot vad man uppfattade som grönare betesmarker på andra sidan atlanten.⁸ Puritanerna omfattade majoriteten av befolkningen som kom att bli första generationen av migranter till New England. De som flyttade till den nya världen bosatte sig gärna med samma människor som man hade runt sig där hemma och utformade på så sätt bosättningar som var likartat med hur man hade levt i England. Vidare var bosättningarna ofta tätbefolkade runt en central byggnad vilket innebar att man levde ett väldigt närgånget liv till sina grannar.⁹ Till skillnad från hur man hade utövat religion hemma i England gjorde man i New England valet att låta varje församling vara fristående och självförsörjande genom lokal skattebetalning och tvång att delta vid sabbaten. Kyrkan och dess ledarskap kunde dessutom förlita sig på uppbackning från de lokala, civila maktöverhuvudena då det var obligatoriskt att vara medlem i kyrkan för att ens få lov att rösta.¹⁰ Kyrkan hade alltså stor makt över de nya samhällena och mycket lite extern organisatorisk översikt.

Puritanska trosbekännelsen

Den reformerta protestantiska grenen av engelska kyrkans medlemmar blev kända som "puritaner" i samband med deras påtryckningar för att Elizabeth I skulle "rentvätta" det engelska samhället från katolicismen i högre takt än hennes regering var villiga att göra. Detta resulterar i emigration till New England.¹¹ Inom sin trosbekännelse begränsas kraftigt vad och hur mycket man som människa kunde involvera sig med gudomliga fenomen. Man kan exempelvis inte tjäna sig till Guds nåd eller förlåtelse utan Han delar ut dessa gåvor på ett sätt som är bortom vad det mänskliga psyket kan behärska. Man tror att alla händelser som inträffar är en manifestation av Guds vilja och inget som en människa eller hela mänskligheten kan göra något åt.¹²

⁸ Godbeer, 1992, sid. 30

⁹ Godbeer, 1992, sid. 2

¹⁰ Godbeer, 1992, sid. 4

¹¹ Godbeer, 1992, sid. 29-30

¹² Godbeer, 1992, sid. 27

Magi har hela tiden kritiserats av puritanerna just av sin manipulerande natur, om endast Gud kan kontrollera vad, hur eller om något ska ske då är antingen magin inte verklig eller så är den en inskränkning mot Guds allsmäktighet. Detta kändes speciellt sant i kontrast till katolicismens tendens till användning av ritualer i sin religiösa utövning.¹³ Men när man bosätter sig i New England är man inte lika enformig längre. Det finns flera anledningar till detta, en av dem är det enkla faktum att inte alla i kolonin var puritaner och hade därför skiftande strikta förhållningssätt till exempelvis magi, ritualer och spådomskonst. En annan anledning är att även de som identifierade sig som puritaner var inte alla inklinerade att ifrågasätta allt och alla i religionens namn utan hade en mer avslappnad syn på det hela.¹⁴

Avrättningarnas tidslinje

De första juridiska processerna i Salem Village initierades *den 29 februari 1692* när en arresteringsorder gjordes för Tituba (Samuel Parris, pastor i Salem Village, tjänstekvinna), Sarah Osborne och Sarah Good. Detta följs av Sarah Goods förhör där hon är den första som erkänner att häxkonst har utövats men inte av henne utan Sarah Osborne, detta sker *den 1 mars*.¹⁵ Samtliga kvinnor placeras till slut i fängelse, skyldiga till samma brott. Det var dock endast Sarah Good som kom att dö vid galgen medan Osborne dog i fängelset och Tituba frigavs.¹⁶

Under månaderna *från februari/mars till juni 1692* inträffade inga avrättningar utan endast förhör och fängelsestraff. Det är tills Bridget Bishop döms till döden *den 2 juni*. Med hennes rättegång skapas även ett precedent för att i framtiden kunna använda sig av vittnesmål som den primära typen av bevisning. *Den 10 juni 1692* avrättades hon och därmed startade blodbadet som häxprocesserna i Salem Village kom att bli under bara några korta månader.¹⁷

Fem kvinnor avrättades *den 19 juli*. Dessa var vid namn Sarah Good, Rebecca Nurse, Susannah Martin, Sarah Wilds och Elizabeth How.¹⁸

Fem personer till hängs *den 19 augusti*, fyra av dem är män. Bland dem är George Burroughs, John Proctor, John Willard, George Jacob och en ensam kvinna, Martha Carrier.¹⁹

¹³ Godbeer, 1992, sid. 46

¹⁴ Godbeer, 1992, sid. 46

¹⁵ Rosenthal 1993, sid. 14-15

¹⁶ Rosenthal, 1993, sid. 15

¹⁷ Rosenthal, 1993, sid. 67

¹⁸ Rosenthal, 1993, sid. 87

¹⁹ Rosenthal, 1993, sid. 107

I september börjar befolkningen tveka på legitimiteten bakom rättegångarna och misstron för domstolen växer. Man väljer dock, i stället för att avvakta med vidare avrättningar, att istället avrätta så många man kan under månaden. Nio personer avrättades under september månad. Av dessa hängdes åtta och en pressades till döds. Inga fler avrättningar ägde rum efter *den 22 september 1692*.²⁰ Efter det är vi tillbaka där vi började, månader av förhör och fängslingar som inte förrän under våren 1693 ledde till frigivning. Totalt avrättades nitton personer under spannet av drygt fyra månader.

2. Undersökning och analys

De hetlevrade rättegångarna i Salem Village 1692-93 föregås av en rad händelser och resulterar i ett bestående kontrollbehov i New England, något som visar sig vara svårt att tillfredsställa.²¹ Häxhysterin reflekterade på många sätt hur man förhöll sig till varandra inom och mellan olika samhällsgrupper under tiden.²² I denna del av uppsatsen bryter vi ner några av dessa förhållningssätt för att komma åt några av de perspektiv som manifesterade sig under samtiden. Strukturen av undersökningen formuleras här som teman istället för frågeställningar men berör i innehåll samtliga av uppsatsen delfrågor i ordning.

2.1. Djävulens plats

Var får häxorna sina krafter ifrån egentligen? Hur kan de manifesteras på platser de inte faktiskt befinner sig, och därtill orsaka verklig skada utan något observerbart verktyg?²³ I enlighet med Bibeln är häxor allierade med djävulen själv och med hjälp av hans krafter kan de trakassera människor runt omkring sig.²⁴ Med detta tillkommer dock komplikationer, inte minst för att Bibeln deklarerar att häxkonst ska dömas med döden samtidigt som kännetecken för att veta vad en häxa är fortsatt är odefinierade och öppna för tolkning.²⁵

Djävulens inflytande betonades flitigt inom den puritanska kyrkan.

Församlingsmedlemmarna uppmuntrades att se djävulens illdåd för vad de var, ett resultat av ens syndfulla gärningar som lett Gud till att, i vrede, ge honom tillgång till mänskligheten.²⁶ Ansvaret sågs alltså som tudelat. Å ena sidan förväntades ett personligt ägande av skuld till den otur som man stod inför, samtidigt som påfrestningen av djävulen förstods som en

²⁰ Rosenthal, 1993, sid. 152

²¹ Godbeer, 1992, sid. 185-186

²² Godbeer, 1992, sid. 198

²³ Mather, 1693, sid. 16

²⁴ Mather, 1693, sid. 15-16; Godbeer, 1992, sid. 205

²⁵ Calef, 1700, Förord.

²⁶ Godbeer, 1992, sid. 96

betydelsefull aspekt av syndfullt beteende.²⁷ Den puritanska läran var så pass vag i detta avseende att man ofta hade olika förståelse av hur mycket ansvar som var internt respektive externt. Cotton Mather var en av de som gärna såg djävulen som mer snarare än mindre involverad i samhället.²⁸

2.1.1. Mather

Cotton Mather var pastor i Boston men mer känd som författare och son till Harvard dåvarande rektor Increase Mather. Hans böcker om häxkonst har blivit kända för att ha format både utförandet av häxprocesserna och för att rättfärdiga dem i eftermälet.²⁹

Mather porträtterar i boken *“The Wonders of the Invisible World”* en känsla av kamp mellan Guds folk och djävulen.³⁰ Han menar att befolkningen i Salem har gjort detta mot sig själv, man har inte lyssnat nära nog på Guds anspråk och han har därför släppt loss djävulen över mänskligheten för att föra dem tillbaka till hans famn.³¹ Med djävulens tyglar släppta var det bara en tidsfråga innan han började rekrytera fler till sina onda ändamål under falska löften om framgång och lycka.³² Mather vill alltså trycka på att frångåendet av Guds övertygelser är anledningen till att djävulen finns bland människorna och då i längden även varför häxornas påverkan kunnat frodas. För att kunna utrota häxkonsten måste man vända sig tillbaka till Gud och kämpa i hans namn mot djävulens fasoner som häxorna är en fysisk manifestation av. Mather förklarar detta som följer:

*“It is because we have **broken the Hedge of God’s Precepts**, that the Hedge of God’s **Providence** is not so entire as it uses to be about us; but **Serpents** are **biting** of us. O let us then see our selves, to make our **peace** with our God, whom we have **displeased** by our Iniquities: And let us not imagine that we can encounter the Wrath of the Devil, while there is the **Wrath of God Almighty** to set that Mastiff upon us.”³³*

Puritanismen – som från början, i England, var en reformatorisk, religiös rörelse med målet att göra sig av med de sista kvarlevorna av katolicismen inom engelska kyrkan³⁴ – grundar

²⁷Godbeer, 1992, sid. 96

²⁸Godbeer, 1992, sid. 97

²⁹ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Cotton Mather summary". Encyclopedia Britannica, 2 May. 2020, <https://www.britannica.com/summary/Cotton-Mather>. Accessed 14 May 2024.

³⁰ Mather, 1693, sid. 22

³¹ Mather, 1693, sid. 22-23

³² Mather, 1693, sid. 16

³³ Mather, 1693, sid. 23

³⁴ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Puritanism". Encyclopedia Britannica, 29 Mar. 2024, <https://www.britannica.com/topic/Puritanism>. Accessed 13 May 2024.

sig i tron om att Gud är en aktör i allt som sker, oavsett om det är bra eller dåligt, och att detta reflekterar Guds ställningstagande till sina följare. Detta innebär att den som är dedikerad inom den puritanska kyrkan mer än gärna kan spendera ändlöst med tid på att analysera vad skeenden säger om församlingens relation till Honom.³⁵

Mathers bestämdhet i sin tro om att häxornas plötsliga uppenbarelse skulle vara ett tecken från ovan är alltså förklarligt härigenom. Häxorna, som konduiter för djävulens ändamål, besitter dock även dem makt över vad Mather och andra inblandade i häxprocesserna kom att kalla för "spectres" men som omtalas stundvis som "demons" eller "devils".³⁶ Om dessa är synonyma med djävulen fast i en annorlunda manifestation eller om de är något helt annat vet vi inte säkert. Klart är dock att häxorna kan tillkalla dessa och använda sig av dem för att utöva deras gärningar gentemot andra.³⁷

2.1.2. Calef

Robert Calef var en köpman i Boston som idag anses vara den mest framstående rösten för kritik mot häxprocesserna i Salem. Han var inte själv involverad i kyrkan som präst eller liknande, men var mycket dedikerad i sin önskan att belysa orättvisa som utförts i kristendomens namn.³⁸

Kristendomen må ha varit ett underförstått fundament när det gäller värderingar i 1600-talet New England, men bara för att värdegrunderna är baserade på samma trosbekännelse innebär det inte att de tolkas universellt.³⁹ Calef tolkar häxprocesserna, likt Mather, utifrån Guds ord. Han menar dock att det enda rätta är att utgå från vad som faktiskt, bokstavligen talat, står skrivet i Bibeln. I förhållande till häxor står det klart i den heliga texten att den som blir påkommen att vara häxa ska straffas med döden, men där finns ingen beskrivning av hur detta avslöjande skulle kunna se ut.⁴⁰

Calef erkänner även att det finns fall där symptomen som presenteras hos någon som påstås vara påverkad av mörka krafter kan, minst sagt, vara svåra att förklara. Det behöver inte ses som något definitivt tecken på diabolisk involvering bara för det. Så var exempelvis fallet med Margaret Rule som insjuknar mystiskt under hösten 1693, efter att häxprocesserna i Salem är över, med samma typ av kännetecken som tidigare kopplats till dessa. Rule hade en granne som tidigare anklagats för att ha deltagit i häxkonst men frikänts och trots

³⁵ Godbeer, 1992, sid. 56

³⁶ Mather, 1693, sid. 16; Mather, 1693, sid. 50; Mather, 1693, sid. 25

³⁷ Mather, 1693, sid. 12-13

³⁸ "[Calef, Robert](https://www.encyclopedia.com)." Witchcraft in America. . Encyclopedia.com. 16 Apr. 2024 <<https://www.encyclopedia.com>>.

³⁹ Rosenthal, 1993, sid. 25

⁴⁰ Calef, 1700, Förord; Calef, 1700, sid. 17

misstankarna menar Calef att han inte tänker påstå sig kunna bevisa att det är detta som skett eftersom det inte finns några bevis att så är fallet.⁴¹

Han förklarar hur han finner det oroväckande att man varit så villig att tillgiva djävulen en sådan makt att han självmant kan manifesteras inför mänskligheten och att han kan dirigera dessa människor att utföra övernaturliga ageranden för att vilseleda resten av befolkningen i deras relation till Gud. Att tillskriva så mycket makt till någon som inte är den allsmåttiga, menar han underminerar denna och gör djävulen till ett nästintill likvärdigt överhuvud.⁴² Att denna idé på något sätt skulle rättfärdigas i Bibeln är inte heller korrekt, menar han, och om det inte har ursprung ur den heliga skriften, var kommer detta sentiment ifrån och varför är den värdig vår trofasthet?⁴³ Godbeer går djupare in på denna tankesmedja i relation till prästerskapet i New England. Han förklarar att det från början grundar sig i berättelsen om djävulens fall från himmelriket. Som ett resultat skapade djävulen och hans rebelliska kompanjoner en motkraft till Gud och hans änglar för att leda folket bort från honom. Denna diaboliska falang består av tre aspekter: de fallna änglarna som grupp, deras ledare och de människor som anslutit sig till dem.⁴⁴ Detta är viktigt att förstå då många inom prästerskapet, enligt Godbeer, gärna hänvisade till samtliga av dessa som "*Devil*" så att det blev en term med både konkret och abstrakt betydelse. Det skulle då insinuera att dessa aktörer jobbar i trogen union med varandra och därför kan förklaras som en enda kollektiv varelse.⁴⁵ Det var alltså inte något som Mather var speciell i sin formulering av.

2.1.3. Kontraster

Det är väldigt tydligt att både Mather och Calef är trofasta, kristna män. De hänvisar till Gud som den primära och allsmåttiga auktoritet han skulle anses vara. De är även överens om att häxor finns och att de bör ställas inför lagens hårdaste straff. Men vem som faktiskt förtjänar straffet och hur man ser till att det endast delas ut till dem, är en mer tvetydig och komplex fråga, och något som Mather och Calef inte är överens om. Både Mather och Calef ser häxkonst som en förlängning av djävulen och en direkt motkraft till Gud.⁴⁶ Skillnaderna som dyker upp mellan männen är i stor utsträckning operationella.

Calef är orolig över hur man tar sig an häxprocesserna och dess bevisföring, inte att man straffar häxor med hängning. Mather vill gärna se att hela samhället vänder sig mot

⁴¹ Calef, 1700, sid. 4

⁴² Calef, 1700, sid. 89

⁴³ Calef, 1700, sid. 89

⁴⁴ Godbeer 1992, sid. 86-87

⁴⁵ Godbeer, 1992, sid. 87

⁴⁶ Mather, 1693, sid. 16; Calef, 1700, sid. 11

häxorna för att han ser det som att man vänder sig mot djävulen själv. Hans motpart menar då istället att vi underskattar djävulens kraft och kunnighet att utnyttja sårbara människor. Godbeer menar att debatten om vem som står till skuld för något är en regelbundet förekommande debatt inom puritanska cirklar. Valet var alltid att antingen äga lidandet själv eller lägga över det på yttre, påverkande krafter.⁴⁷ Såsom Mather formulerar det så är det befolkningen som måste äga häxkonst problemet och därmed även utfallet av det, alltså en intern konflikt. Calef menar istället att det är djävulen som bär skuld för kaoset, att det är han och hans inflytande man borde fokusera på, ansvaret ligger då externt från människorna oavsett deras förhållande till rättegångarna.

2.2. Gudfruktiga offer

Det kan kännas helt naturligt att se dem som påstod sig ha attackerats av häxornas uppenbarelse eller demoniska kompanjoner som offer, men jag tycker istället att vi bör skifta perspektivet. Att påstå att barn som till synes lider av otroligt obehagliga symptom inte är offer kanske inte är helt rättvist, men sanningen är åtminstone mycket mer komplex än så. Lennersand förklarar hur rättvisestrategier i konflikters eftermäle, i ett försök att plåstra om såren som de lämnat bakom sig, är svårt att genomföra på grund av de suddiga linjerna mellan just förövare och offer. En och samma person kan både vara skyldig till något och ett offer av något annat.⁴⁸

De anklagade häxorna stod inte bara inför rätta för något de skulle få det ohyggligt svårt att motbevisa, utan även deras gudfruktighet, deras tillgivenhet till Guds budskap och allsmäktighet skulle testas till sin bristningsgräns. Det var inte ens tydligt om målet var att ta sig ut levande eller inte. Vid denna tid var det otroligt viktigt att man bad om benådning för sina synder, annars kunde man orsaka negativa konsekvenser, inte bara för ens eget öde utan även till det samhälle man levde i.⁴⁹ Under 1693 såg man redan skiftande och tudelade åsikter gentemot legitimiteten bakom att förlita sig på "spectral evidence" och detta resulterade i att majoriteten av de som prövades för häxkonst under detta år frigavs i rätten eller benådades av guvernören i efterhand om de redan erkänt sig skyldiga.⁵⁰

⁴⁷ Godbeer, 1992, sid. 85-86

⁴⁸ Lennersand, Marie & Oja, Linda (red.), 2004, sid. 20

⁴⁹ Lennersand & Oja (red.), 2004, sid. 45

⁵⁰ Lennersand & Oja (red.), 2004, sid. 44-45

2.2.1. Mather

I fallet om Bridget Bishop skriver Cotton Mather att "*There was little occasion to prove the Witchcraft, it being evident and notorious to all the beholders*".⁵¹ Det var alltså inte fråga här om att etablera sanningen utan att göra rätt för sig, alla visste redan att hon var en häxa men vi måste ändå genomgå den juridiska processen innan hon kan straffas i enlighet. Han fortsatte sedan med att rada upp ett flertal påstådda offer som över åren på ett eller annat sätt inte kommit överens med den anklagade. En Samuel Gray, som kom att senare återkalla sitt vittnesmål, påstod att han för 14 år sedan, vid tiden för rättegången, vaknade av att ljuset i sovrummet var tänt och att skepnaden av Bridget Bishop stod vid sidan om sängen (detta är ett exempel av så kallad "spectral evidence"). Hon ska ha fysiskt attackerat honom och inte slutat förrän ett skrik bryter ut från barnsängen som står i rummet och Bishops skepnad försvinner i samband.⁵² Barnet i fråga ska ha gått bort bara några månader senare och då varit i dåligt skick. Samuel Gray menade att det definitivt var Bishop han påträffade, trots att de inte kändes vid varandra sedan tidigare. Gray kom på sin dödsbädd 20 år senare säga att hans anklagelser mot henne var totalt ogrundade. Bridget Bishop avrättades den 10 juni 1692.⁵³

Det blir ytterligare intressant att jämföra Bishops, eller egentligen samtliga andra, fall med Mathers återberättelse av rättegången mot G.B, George Burroughs, som tidigare innehaft posten som pastor i Salem Village. Distansen mellan Cotton Mather och rättegångarna blev med denna anklagelse plötsligt ganska kort och Burroughs var dessutom inte blyg med att erkänna hur han på senare tid trotsat mot den puritanska kyrkans traditioner. Han erkänner i klarspråk hur han inte kommer ihåg sist han deltagit vid nattvarden och att bara hans äldsta barn är döpt.⁵⁴ Detta är en mycket ovanlig situation, Rosenthal förklarar att det finns god anledning att tro att G.B hade kommit undan utan större skada om han inte sagt något så ifrågasättbart då man som präst kunde skydda sig bakom sin titel och fromhet.⁵⁵ När det kommer till att straffa G.B för sina påstådda brott, syns detta privilegium också. Mather säger att han inte kan minnas att andra brottmål behövt stärkas med mer än att flera personer kan vittna mot de anklagade för att framgångsrikt döma dessa för häxkonst. Detta samtidigt som G.Bs rättegång ser flertalet vittnen men även hans egna motsägelser och lögner användes för att styrka den slutliga domen, skyldig till utförandet av häxkonst.⁵⁶

⁵¹ Mather, 1693, sid. 39

⁵² Mather, 1693, sid. 41

⁵³ Calef, 1700, sid.100-101

⁵⁴ Rosenthal, 1993, sid. 130

⁵⁵ Rosenthal, 1993, sid. 130

⁵⁶ Mather, 1693, sid. 36-39

Mather etablerar i slutet av sin bok exakt vem han menar att offren av häxprocesserna är. För att underbygga sina argument om att rättegångarna genomförts ärligt och med Guds godtycklighet jämför han dem med häxprocesserna i Mora, Sverige som inträffade 1669-1670.⁵⁷ De engelsktalande länderna får sin information genom en Dr. Horneck som varit på plats och skrivit hem om händelserna. Med hänvisning till Dr. Horneck skriver Mather som följer om attityden till häxprocessen:

*“...a most wise Caution in [Dr. Hornecks] Preface to this Narrative, says he, **There is no Publick Calamity, but some ill People will serve themselves of the sad Providence, and make use of it for their own ends; as Thieves, when an House or Town is on fire, will steal what they can.**”*⁵⁸

Kort summerat, det finns inga offer. Bara de som försöker utnyttja situationen för sin egen nytta på ett sätt som man kan hitta även i andra omständigheter i samhället. Det kommer alltid vara någon som agerar själviskt eller rent av brottsligt för att få ut något av det.

2.2.2. Calef

Samuel Parris, pastor i Salem Village, var den första att anklaga någon för att vara häxa vid häxprocesserna som ägde rum 1692. Det var då en tjänstekvinna i hans hushåll, vid namn Tituba, som påstods ha släppt loss onda krafter över bland annat Parris dotter. Tituba erkände att djävulen uppmanat henne att signera sitt namn i en bok och att utföra illdåd mot de påverkade offren.⁵⁹ Men efter att Tituba placerats i fängelse genomförs en ny intervju där hon menar att hennes erkännande inte var genuint. Hon förklarar att hennes “Master”, Samuel Parris, slagit och “på andra sätt misshandlat” henne, inte bara för att hon skulle erkänna utan även för att han skulle vara villig att betala hennes arvode. Han ska dessutom ha hotat med att tillbakahålla hennes arvode om hon inte vidhöll det hon erkänt till.⁶⁰

Rebecca Nurse anklagades också för häxkonst i Salem. När hon kallades till förhör och ombeds redogöra för vad anklagelserna mot henne omfattar, frågar hon om hon kan få lov att säga en bön först. Till detta svarar domarna, Mr. Hathorn och Mr. Noyes, att de inte var här för att höra henne be utan för att förhöra henne.⁶¹ När Nurse tillfrågas varför hon orsakat skada mot de påstådda offerna, svarar hon att hon inte har gjort något mot dem och att

⁵⁷ Mather, 1693, sid. 62

⁵⁸ Mather, 1693, sid. 64

⁵⁹ Rosenthal, 1993, sid. 22-23; Calef, 1700, sid. 91

⁶⁰ Calef, 1700, sid. 91

⁶¹ Calef, 1700, sid. 92

de är förvirrade. Domarna deklarerar då att det bara är hon, som står anklagad, som tycker att de verkar förvirrade, alla andra som var närvarande anser att de är påverkade av häxkonst menade dem.⁶² Sarah Good, som också stod inför rätt och som tillsammans med Nurse kom att dömas och hängas för deras anklagade brott i juli 1692 har dessutom gjort sig till en del av historieskrivningen på grund av hennes försvar när domaren Mr. Noyes försökte vädja till Good att erkänna sina brott vid galgen:

“At Execution, Mr. Noyes urged Sarah Good to Confess, and told her she was a Witch, and she knew she was a Witch, to which she replied, you are a lyer; I am no more a Witch than you are a Wizard, and if you take away my life, God will give you Blood to drink.”⁶³

Rosenthal förklarar hur endast de som erkände till brott faktiskt skonades från de konsekvenser som häxor ska stå inför enligt Bibeln.⁶⁴ De som påstod sig oskyldiga kunde i princip anta att deras tid kvar på jorden nu var kort.

2.2.3. Kontraster

Det finns ett mönster här. Även om ingen av böckerna lägger speciellt mycket tid på att belysa och analysera könsfördelning vid häxprocesserna, hur detta påverkade, eller inte påverkade behandlingen av häxorna som anklagades. Men något som syns och omnämns explicit är skillnaden en koppling till de styrande skikten kunde göra, specifikt prästerskapet. Vi skulle även här kunna spekulera att där finns en genusaspekt i huruvida domarna och Mather kan relatera till G.B – som man, far och präst – på ett sätt de inte kunde eller ville till kvinnorna som stod inför rätta.

Mather själv erkänner att mer bevisning krävdes för att döma G.B i jämförelse med andra och det exempel som nämns tidigare i avsnittet, menar jag, gör ett bra jobb att demonstrera detta. När han förhörs ställs frågor om hans relation till kyrkan och hans svar misslyckades helt på testet, det var raka motsatsen till vad de ville höra och ändå krävdes mer för domen.⁶⁵ När exempelvis Bishop skulle förhöras var det helt andra premisser. Mr. Hathorn, som höll i rättegången, ställde exklusivt ledande frågor. Bland annat undrade han hur hon kunde veta att hon inte är en häxa om hon inte vet vad en häxa är som svar på hennes

⁶² Calef, 1700, sid. 92

⁶³ Calef, 1700, sid. 102

⁶⁴ Rosenthal, 1993, sid. 28-29

⁶⁵ Rosenthal, 1993, sid. 130

påstående att hon var oskyldig och inte visste vad en häxa var för något.⁶⁶ Hathorn och hans kollega Mr. Noyes är även de män som inte tillät Rebecca Nurse att genomföra en bön innan sitt förhör.

Calef är dock ingen direkt frihetskämpe, han ställer sig inte speciellt kritisk till kommentarerna som ges av Hathorn och Noyes och han gör ingen egen djupare reflektion om denna maktdynamik. Vad han gör dock är att presentera många fler brev från familjemedlemmar till anklagade häxor och uppvisar ett spektrum av människor bland de dömda häxorna, han ger dem mer utrymme på pappret än Mather gör, sett till sidantal men lämnar även i många fall det öppet om man tror att de faktiskt var häxor eller inte. Calef är, som tidigare etablerats, inte kritisk till att häxor finns utan känner snarare en obekvämlighet i hur man använder Gud och djävulen för att rättfärdiga egna, mänskliga motiv. Han lyfter vidare även fram en händelse som inträffar när G.B ska avrättas vid galgen. Han väljer då att först vidhålla sin oskuld och sedan framföra Herrens bön framför folkmassan. Folket är berörda av detta och en del låter tårar rinna ner för kinderna innan ingen mindre än Cotton Mather själv dyker upp. Mather säger då till publiken att G.B inte är en del av prästerskapet och att han inte är den första av djävulens tjänare som manifesterar sig i fromhetens representant.⁶⁷

Här finns betydligt mindre överlappning mellan åsikterna eller informationen som vardera författare väljer att lyfta fram. Att man behandlades olika inför rätten av till synes triviala anledningar, eftersom det i detta fallet lett till samma resultat, identifierar både Mather och Calef. Med detta sagt kan vi även identifiera avsaknaden av diskurs runt just trofasthet när det kommer till samtliga anklagade. Godbeer förklarar att New Englands präster trodde att man endast kunde fullständigt mottaga Guds nåd om man avskaffade all koppling till de "kroppsliga impulser" som djävulen ville påtvinga en.⁶⁸ Det är då intressant att ingen av författarna här egentligen lägger någon tid på att förstå varför Bridget Bishop ville be innan hennes förhör, varför G.B ville framföra Herrens bön eller varför Sarah Good kunde så spontant deklarerera att Gud skulle ge Mr. Noyes blod att dricka om de tog hennes liv. Intersektionaliteten mellan att leva som en häxa i tjänst till djävulen och samtidigt fritt och öppet behålla sin närhet till Gud känns osannolik, men den verkar inte ha väckt några mer beständiga frågor eller anföringar för dessa trogna puritanska män.

⁶⁶ Rosenthal, 1993, sid. 84

⁶⁷ Calef, 1700, sid.103-104

⁶⁸ Godbeer, 1992, sid. 91

2.3. Försoning och skoning

När det kommer till skeenden som rättegångar finns det många aktörer att ta höjd för, även om det är lätt att snöa in sig på de två uppenbara, den anklagade och dess offer. Även vanliga juridiska procedurer involverar aktörer som i de allra flesta fall inte har någon personlig koppling till händelserna som lett till att rättegången inträffade men som ändå spelar en stor – vid många tillfällen avgörande – roll i utfallet. Vid häxprocesser kan det till och med vara så att inte ens den anklagade parten varit fysiskt närvarande vid incidenten. Trots detta var det ovanligt under rättegångarna 1692 att frikännas helt. Man var antingen skyldig och erkände eller skyldig, upprätthöll sin oskuld och straffades för detta.⁶⁹ Man kunde då fundera på vad man faktiskt skulle kunna göra för att sluta fred med vad som skett, om man ens har något att sluta fred med. Det man gjorde i Salem var att söka försoning redan innan samtliga häxor faktiskt stått inför rätta genom frigivning av de som satt fängslade och väntade på rättegång. Det stora förändringarna sker dock inte förrän tidigt 1700-tal när stora skiften i ledarskap sker, bland annat pastor Joseph Green som tog över efter Samuel Parris, vars familjemedlemmar var de allra första påstådda offrena och förövarna i häxprocesserna, som pastor i Salem Village.⁷⁰ Joseph Green lyckades efter många om och men postumt återupprätta Martha Cory och Rebecca Nurse, två av de avrättade, som medlemmar i församlingen i Salem Village.⁷¹

2.3.1. Mather

Mathers bok publicerades 1693, och sammanställdes inte förrän man hade händelserna i Salem i backspegeln. Han vet att det är över och poängen med boken är att förklara varför det var nödvändigt att genomföra rättegångarna så som man gjorde. Han väljer därför att öppna med ett avsnitt han kallar för *'The Author's Defence.'* där han förklarar att de som nu ställer sig kritiska mot häxprocesserna själva har påverkats av djävulens inflytande. Han menar också att han har i uppdrag att bekämpa djävulens planer mot New England.⁷² Att han skulle känna någon skuld inför eller försöka söka försoning för roll inom övertygelsen är inte ens en tanke.

Inledningsvis i *"The Wonders of the Invisible World"* vädjar man till läsaren att ta ett steg tillbaka, och se den större bilden av det som inträffat. Det är självklart inte kul eller bra att så många människor som det i slutändan blev behövde provas inför rätten för att vara

⁶⁹ Calef, 1700, Förord.

⁷⁰ Lennerstrand & Oja (red.), 2004, sid. 48

⁷¹ Lennerstrand & Oja (red.), 2004, sid. 49

⁷² Mather, 1693, The Authors Defence.

häxor, men samtidigt är riskerna som tillkommer om vi låter dem gå stora menade Mather. Om man skulle tillåta djävulen att få åtkomst och kontroll över bara ett par 'intellektuella' skulle snart många av de mer 'distraherade' människorna också vara övertygade att delta.⁷³ Eftersom bevisningen mot häxorna dessutom antingen bestod av egna erkännanden eller styrkande vittnesmål av andra häxor, åskådare och/eller de utsatta så är risken liten att göra felbedömningar om man då har flera vittnesmål eller flera olika typer av ovannämnda beviskategorier.⁷⁴

Anledningen till att det var viktigt att agera så intuitivt som man gjorde, menar Cotton Mather, var för att kunna återfinna sin plats med Gud så snart som möjligt och att det i det bredare samhället är de som arbetar i den offentliga sektorn, så att säga, som exempelvis domare och präster som får i uppdrag att leda församlingen i rätt riktning på de sätt dem är kunniga att hjälpa.⁷⁵ Godbeer skriver att den puritanska kyrkan, som Mather tillhörde, var helt ombord med tanken att magi skulle finnas på riktigt. De menar dock att magin inte existerar i sin egen rätt hos vanliga människor utan att magiska krafter bara manifesterar sig genom djävulskt inflytande.⁷⁶ Detta kan hjälpa oss förstå varför Cotton Mather som pastor och puritan med stort inflytande drar en så hård linje när det kommer till nödvändigheten av att sätta stopp för de som spred vad som då uppfattades som magiska krafter med diabolisk anknytning.

2.3.2. Calef

Språket som används av Cotton Mather för att beskriva de rättegångar som han väljer att redogöra för tycker Calef talar för sig själv. I förhållande till rättegången av G.B skriver han att *vittnesmålen var sådana att han kunde konstateras vara en häxa (min översättning)* samtidigt som vittnesmålen i rättegången av Bridget Bishop *hördes men inte behövdes (min översättning)* för att övertyga rätten. Susannah Martin kallas för fräck, plump och elak medan Martha Carryer beskrivs som en skenande hagga i Mathers summering av deras respektive rättegångar. Calef förklarar att han anser det vara i enlighet med de som anlitat Mather att skriva boken i fråga men inte värdigt anförande av någon som vill presentera sig själv som en historiker.⁷⁷

⁷³ Mather, 1693, sid. 13-14

⁷⁴ Mather, 1693, sid. 28; sid. 39

⁷⁵ Mather, 1693, sid. 23

⁷⁶ Godbeer, 1992, sid. 59-60

⁷⁷ Calef, 1700, sid. 139

Vidare identifieras i klartext den stundvis inkonsekventa och opålitliga vikten av vissa vittnesmål i de olika fallen som betydelsefull. Att använda berättelser om offer som lyckats bita så kallade "spectres" i fingret så blodet sprutade – trots att de av sin natur inte borde ha något blod att blöda – som avgörande bevisning av häxkonst kan åtminstone ifrågasättas.⁷⁸ Om inget annat hade det inte skadat, om målet var att identifiera vilka häxorna var och inte att skrämma eller straffa befolkningen, att ta höjd för lögner som en del av mänskligt beteende.

Exempel på detta som Calef belyser är Margaret Jacobs som bland annat vittnade mot G.B och sin egen farfar. Dagen innan avrättningarna erkänner hon för G.B att hon ljög och ber honom att förlåta henne.⁷⁹ Hon skrev i ett brev till sin far:

*"The reason of my Confinement is this, I having, through the Magistrates Threatenings, and my own Vile and Wretched Heart, confessed several things contrary to my Conscience and Knowledge, tho to the Wounding of my own Soul, the Lord pardon me for it..."*⁸⁰

Likaså är Samuel Gray, som diskuterats tidigare i uppsatsen, ett exempel på detta. Han vittnade mot Bridget Bishop 1692 men erkände 20 år senare på sin dödsbädd att han grundlöst anklagat henne.⁸¹ Det faktum att förändringarna i bevisningskrav som infördes i januari 1693 – och i effekt innebar slutet för "spectral evidence" som legitim grund för en fällande dom – kom att leda till slutet av häxprocesserna innan årets mitt, talar för behovet av denna försiktighet vid ett tidigare skede.⁸²

2.3.3. Kontraster

Där är en markant avsaknad av försoning för de som anklagades för att vara häxor i Mathers verk. Han förklarar grundligt hur man genomför rättegångarna och han lägger stor vikt vid att förklara vem djävulen är och hur han ska bekämpas. Med jämna mellanrum säger han saker som att New England har en storm av häxkonst över sig som han också hoppas är den sista.⁸³ Men överväldigande mycket tid spenderas på att försöka hjälpa andra, till synes, finna försoning med företrädarna för häxprocesserna. Han menar att en plan att släppa loss häxkonst över landet uppmärksammats 40 år tidigare, från publiceringen av boken. Denna

⁷⁸ Calef, 1700, sid. 140

⁷⁹ Calef, 1700, sid. 105

⁸⁰ Calef, 1700, sid. 105-106

⁸¹ Calef, 1700, sid. 100-101

⁸² Rosenthal, 1993, sid. 183-184

⁸³ Mather, 1693, sid. 14

plan skulle, om den inte stoppades, potentiellt leda till att samtliga av landets kyrkor sprängs och rivs ner.⁸⁴ Han menar vidare att det är goda och oskyldiga människor som påverkas av demonerna som uppenbarar sig som "spectres".⁸⁵

Ett stort problem som man märker när man läser Mathers resonemang kring de nu passerade händelserna är att man får en känsla av att han inte ens har lagt det bakom sig. Han pratar om invasionen av djävulen som om det pågår, som om det inte är över ännu. Lennersand tar upp att en viktig del av försoningsarbetet efter häxprocesserna i Rättvik och Älvdalen är återuppbyggnad och återupprättelse. Dessa kräver dock en vilja att inte bara återställa relationen med de som är kvar i det påverkade samhället utan även att göra rätt för sig gentemot de anklagade.⁸⁶ Joseph Green, den nya pastorn i Salem Village, genomför ett så kallad "reconciliation event" när han återupprättar de anklagades medlemskap i församlingen efter att de redan avrättats, på så sätt markerar man för resten av samhället att de påstådda häxorna inte längre ska placeras i ett utanförskap.⁸⁷ Men något sådant ser vi inte i skriven form av Mather och i Calefs bok som publiceras ett antal år senare, infogar han brev som han skrivit angående Margaret Rules påstådda påverkan och menar att han då påträffat Mather som då försökt bota henne.⁸⁸ Rules insjuknande skedde i september 1693.⁸⁹

Mer allmänt ser man i Massachusetts Bay en sorts återgång till gamla vanor. Den försiktighet med vilken man hade bemött häxkonst innan 1692 kom tillbaka och en balans mellan att förkasta händelseförloppet och att rentvätta de som påverkades växte fram.⁹⁰ 1711 går domstolen in och omvänder fällande domar från häxprocesserna och ett par aspekter sticker ut som specifikt intressanta. För det första, George Burroughs (G.B) blir företrädaren för de som avrättats för häxkonst. Dokumentet som redogör för omvändandet är döpt "An Act to reverse the attainders of George Burroughs *and others* (min betoning) for Witchcraft". För det andra, förklarar Rosenthal även att innehållet i texten formuleras på ett sådant sätt att man, istället för att insinuera att häxorna var påhittade, menad att man dömt oskyldiga människor för det som de faktiska häxorna hade gjort.⁹¹ Varför man väljer att namnge det juridiska dokument som kom att rentvätta häxornas namn efter en av de jämförbart få antal

⁸⁴ Mather, 1693, sid. 12

⁸⁵ Mather, 1693, sid. 12

⁸⁶ Lennersand, Marie & Oja, Linda, *Livet går vidare: Älvdalen och Rättvik efter de stora häxprocesserna 1668-1671*, Gidlund, Hedemora, 2006, sid. 605-606

⁸⁷ Lennersand & Oja, 2006, sid. 606

⁸⁸ Calef, 1700, sid. 13

⁸⁹ Calef, 1700, sid. 3

⁹⁰ Rosenthal, 1993, sid. 184

⁹¹ Rosenthal, 1993, sid. 184

män som stod inför rätta som om det inte var totalt hundratals anklagade häxor som placerades i fängelse för brott som man nu säger att de aldrig begått är inte klart. Men man hade kunnat spekulera att just det faktum att kvinnorna var den underförstådda, naturliga demografin att anklaga för häxkonst så sticker män som G.B ut. Att han som före detta pastor i Salem och man dömdes för ett sådant brott – som man nu inte tror att han har begått – uppmärksammas säkerligen som en högst skamsen företeelse i ett land som fortfarande var djupt ankrad i sina puritanska fundamentala värderingar.

Calef är här mer av en mediator än en egen röst. Han, genom att möjliggöra för familjemedlemmar att få sina vittnesmål om häxprocesserna utspel och behandlingen de möttes av, låter dem träda fram i rampljuset och få sina röster hörda. Det är i det stora hela inte mycket av hans bok som faktiskt bara är hans egna åsikter och påståenden, även om han definitivt gör sina känslor inför Mather och resten av de involverade domarna, guvernörerna och prästerna kända. Calef återberättar även inte bara de redogörelser av rättegångarna som Mather inkluderar utan så många fler genom just dessa brev.

2.4. Sammanfattning

“*The Wonders of the Invisible World*” och “*More Wonders of the Invisible World*” är relativt enskilda i vad de gör för historieskrivningen. På två avsevärt olika sätt ger de oss en inblick i ett förgånget samhälle på en nivå som var vardaglig men vid en tid som var extraordinär. Det finns mycket att säga om texterna och samtidigt är det svårt att göra dem rättvisa. Den mänskliga aspekten skiner igenom som en strålkastare i mörkret och man blir akut medveten om hur stor frustrationen, oron och ilskan var, inte bara för författarna som skrev texterna utan även – och kanske viktigare – för de som var direkt involverade.

Diskurs

Jag har i undersökningen strukturerat texten på ett sådant sätt att det framkommer vilket värde som ligger i *att* något sägs gentemot *hur* något sägs. Från början är det tydligt att Mather och Calef är män med mycket gemensamt och målet med denna uppsats har inte varit att pröva detta faktum utan att istället plocka ut mer subtil information som särskiljer dem från varandra och på så sätt få en nyanserad bild av diskursen som sker. Eftersom Calef i stor utsträckning utgår från vad Mather redan publicerat om häxkonst blir mitt jobb i detta avseende lite enklare. Calef lyfter fram vad han har åsikter om och utformar sin bok för att

utförligt uppvisa varför han ställer sig kritisk till Mathers narrativ. Han saknar dock en del reflektioner runt vad de har gemensamt, något jag ämnat att porträttera i denna uppsats.

Calef är puritan precis som Mather, han tror därför på djävulen och häxkonst precis som Mather gör och ändå är han kritisk till häxprocesserna i Salem och deras företrädare. Calefs stora kritik av Mather är inte vad han tycker om de gudomliga alternativt diaboliska företeelserna utan att han inte kan bevisa att domen är korrekt utan bekräftelse från antingen den anklagade eller utsatta⁹², något som han menar att man inte accepterar med andra brott men är här godtagbart.⁹³ Alltså, texternas stora skillnader syns inte nödvändigtvis i vad de gör utan vad som inte görs och viktigast av allt, hur man gör det.

Makt

Det finns en konstant underliggande faktor som driver på häxprocesserna i Salem från början till slut och det är *osäkerhet*. Det orsakar i sig själv en instabilitet i vardagen när vem som helst kan bli anklagad för att vara en häxa när som helst. Men därtill fanns även osäkerheter på institutionell nivå då Massachusetts Bay bara under åren innan hade en minst sagt turbulent tid i sin relation till England. Faktum är att vid rättegångarna 1692 i enlighet med avsaknaden av tilldelad juridisk auktoritet till kolonin vid det givna tillfället, inte kunde döma någon för brott. Men makten som domstolen har, likt makten som finns på så många andra ställen i samhället, är underförstådd och inte uttryckt. De kunde därför utföra sina rättegångar självsäkert ändå.⁹⁴ Kolonin hotades dessutom av urbefolkningen och puritanerna var tvungna att leva sida vid sida med andra kristna trosbekändelser som kväkarna, samtliga grupper var hot till den statligt sanktionerade auktoritet som man tyckte sig förtjäna. Det är då kanske inte konstigt att en del målade upp de yttre hoten mot den rådande samhällsstrukturen som diaboliska inkräktare, häxor, och att det första offret råkar vara en kvinna som härstammar från urbefolkningen var gräddes på moaset, så att säga.⁹⁵

Häxhysterin som följer kan alltså förstås som ett försök att återställa ordningen i samhället och etablera sin makt i en omgivning när man saknar den i en annan. Detta är väsentligt att förstå för att förstå varför Cotton Mather positionerar sig som han gör. För honom är häxprocesserna ett sätt att ta tillbaka kontrollen över djävulen som orsakat alla dessa år av instabilitet och oro i kolonin. De som i efterhand väljer att vara kritiska av dessa nobla intentioner och den välvilja som han menade att rättegångarna grundades på, de förstår

⁹² Godbeer, 1992, sid. 211

⁹³ Calef, 1700, sid. 140

⁹⁴ Rosenthal, 1993, sid. 29-30

⁹⁵ Godbeer, 1992, sid. 202-203

inte hur grav situationen var och hur mycket skada djävulen redan gjort. Han menade att alternativet hade varit att förbli passiv och låta honom ta över Guds folk.⁹⁶

De som var domare och präster i ett socialt sammanhang där allt kretsar kring religion införskaffar sig väldigt mycket makt och inflytande, något som märktes i anslutning till starten av häxprocesserna. Efter rättegångarna i Salem drog i gång, och folk i anslutande bosättningar hörde om det, började man retroaktivt lägga över skulden för incidenter och otur på häxorna som ett sätt att lugna en inre känsla av osäkerhet och obalans.⁹⁷

Under dessa omständigheter är det förståeligt att många var villiga att ansluta sig under den makt som de lokala institutionerna tilldelades för att de gav en känsla av stabilitet och vägledning. Detta i sin tur gav väg för att de som stod inför rätta anklagade för att vara häxor helt plötsligt sattes i en omöjlig sits. Om du i enlighet med andra brott skulle anses som oskyldig tills juryn kunnat övertygas om något annat, så borde det väl betyda något att du insisterar att du är oskyldig? Likaså är det förstått att Gud inte uppskattar lögnare. Det hade förmodligen stämt innan häxprocesserna 1692 men när Bridget Bishop blir den första att dömas till döden för häxkonst får hon reda på exakt hur lite som krävs för att juryn ska övertygas.⁹⁸ När man gick in i rättsalen var man redan markerad och det fanns ytterst få omständigheter där du som en 'vanlig' församlingsmedlem, under 1692, kommer undan utan ärr.

Robert Calef menade just detta, att det stora problemet med häxprocessen var att man inte genomförde stegen i klartext och det var detta som kostat potentiellt oskyldiga människors livet. Vad som sågs som ett övertygande eller 'nödvändigt' vittnesmål berodde på vem som stod inför rätta och lagarna man infört satte ingen standard för vad som kunde användas som bevis eller ens hur häxkonsten faktiskt skulle se ut⁹⁹ för att exempelvis kunna legitimera vittnesmålen. En av de lagar man inför specificerar att man gör sig skyldig till häxkonst om man ger onda andar möjligheten att frodas, men ingen förklaring av hur detta går till eller ser ut.¹⁰⁰

Detta stämmer överens med det bredare problemet puritanerna hade med sina vaga och därmed inkonsekventa trosbekännelser. I ett samhälle där religionen styr landet och denna innehåller ett sådant brett spektrum av tolkningar, kan man förstå att när detta ledde till drastiska åtgärder men också till stora mängder kritik av samma.¹⁰¹ Denna spänning finns

⁹⁶ Mather, 1693, sid. 22-23

⁹⁷ Godbeer, 1992, sid. 203

⁹⁸ Rosenthal, 1993, sid. 71

⁹⁹ Calef, 1700, sid. 140

¹⁰⁰ Calef, 1700, sid. 140

¹⁰¹ Godbeer, 1992, sid. 18

redan innan häxprocesserna men syns även i kontraster mellan Calef och Mather i deras tolkningar av händelserna.

Genus

Kanske det mest uppenbara och mest frustrerande med Häxprocesserna i Salem är genusaspekten. George Burroughs och John Proctor är två av de få män som avrättas i Salem för häxkonst och omständigheterna för deras fällande domar är egna i sin karaktär. G.B har nämnts en hel del i denna uppsats då han är den enda prästen som avrättas för sin association med häxkonst, men John Proctor är den första mannen som döms så hans rättegång lockade en större publik än vanligt.¹⁰²

Överensstämmande med så mycket annat är att genus inte är en avsevärt omtalad obalans i källmaterialet utan något som man själv, med modern förståelse får analysera sig fram till genom insinueringar och sannolikheter. Det närmaste vi kommer till en genuskritisk insikt är när Robert Calef belyser Cotton Mathers kommentarer om de kvinnliga anklagade i kontrast med G.B. Att ta sig an åtalet av en före detta kollega med försiktighet samtidigt som man kallar de kvinnliga anklagade för skällsord och att måla upp dem som verifierbara häxor baserat på svajiga vittnesmål för att sedan påstå att man ska utgå från ett perspektiv som historiker, inte en förespråkare, när de två mest uppenbara skillnaderna mellan de två scenarierna är genus och status känns aningen hypokritiskt enligt mig.¹⁰³

Även vid förhör kan man identifiera skillnader i behandling. De frågar G.B när han sist närvarade vid nattvarden samtidigt som man inte tillät Rebecca Nurse att framföra en bön innan sitt förhör. Detta skulle även kunna förklaras som en fråga om status och klass eftersom G.B hade tidigare varit präst i Salem och skulle därför kunna ha personliga kopplingar till männen i rättsalen som kvinnorna i samma position inte hade. Det faktum att prästerskapet vid denna punkt endast erhöles av män och det därför inte ens fanns möjlighet för kvinnorna att inneha denna typ av relation med domarna, stärker snarare än försvagar ett genuskritiskt argument.

Intersektionalitet

En enda person kan tillhöra mer än en samhällsgrupp i taget. Man tillhör raser, religioner, klasser, könsidentiteter, sexuella orienteringar, nationaliteter och så mycket mer på en och samma gång. Intersektionaliteten finns inbyggd i alla men i vilken utsträckning den påverkar

¹⁰² Rosenthal, 1993, sid. 114-115

¹⁰³ Mather, 1693, sid. 27; Calef, 1700, sid. 139

dig och din vardag, hur du navigerar samhället, beror helt på omständigheterna man befinner sig i just då. För en andel av kvinnorna i Salem kan det säkert ha funnits någon form av bekvämlighet i vetskapen att man var en trofast puritan med en familj. Man sticker inte ut och man tycker sig inte ha mer problem än någon annan. Men det vi lär oss av kvinnorna som fått sina röster hörda genom Cotton Mather och Robert Calef är att du kan ha levt ett gudfruktigt liv likt ingen annan, om du påstår dig vara oskyldig till häxkonsten du anklagas för så spelar inget annat någon roll.

Källmaterialet visar att kvinnor hade störst chans att anklagas och dömas för häxkonst. Medan det inte går att identifiera någon betydelse i om du är puritan eller inte. Jag har inte hittat någon information om ifall några andra grupper av kristna, förutom puritanerna, dömdes för häxkonst i Salem. Majoriteten var dock, till synes, puritaner och kan därför tänkas ha uppfattat en falsk säkerhet i sin religiösa tillhörighet. Samtidigt vet vi att män inom prästerskapet frikändes om man inte gjorde som G.B och erkände att man inte varit i kyrkan under en tid. Det tjänade alltså, generellt sätt att vara man och präst om inget annat.¹⁰⁴

I förhållande till de anklagades intersektionalitet kan man se i källmaterialet hur anklagelserna påverkade de som stod inför rätta och ansåg sig leva i harmoni med Gud. Cotton Mather beskriver hur Susannah Martins främsta försvar var just att hon hade levt ett mycket dygdigt och heligt liv. Detta föregås dock av Mathers beskrivning av Martin som elak och fräck.¹⁰⁵ Så som jag uppfattar det så har inte Mather reflekterat något vidare i efterhand runt vem som kan ha varit en oskyldigt dömd församlingsmedlem.

En tanke värd att underhålla är också det faktum att häxprocesserna drevs av puritanerna och därför är det inte konstigt att andra av samma trosbekännelse är mer benägna att vittna om häxkonst från sina grannar som med största sannolikhet också tillhörde kyrkan. Vidare är det då inte heller omöjligt att den intersektionalitet som vi kan se idag, att det var puritanska kvinnor som till synes påverkades hårdast, inte alls uppfattades som sådant i samtiden. För de som levde i Salem Village under slutet av 1600-talet skulle man vara en del av församlingen, som var puritan. Idén att detta skulle vara en betydelsefull aspekt i att avgöra vem som var mest utsatt under häxprocesserna är förmodligen mycket mer kontemporär och något som tiden tillsammans skiften i sociala förutsättningar och religiösa strömningar presenterat för oss.

¹⁰⁴ Rosenthal, 1993, sid. 130

¹⁰⁵ Mather, 1693, sid. 50-51

3. Avslutande diskussion

Denna uppsats har haft för avsikt att utarbeta hur olika diskursiva aspekter påverkade synen och förståelsen av häxprocesserna i Salem Village 1692-93 i dess direkta eftermäle. Målet har varit att komma närmare de utmaningar och förutsättningar som formade sättet att tänka och resonera.

För att återkoppla lyder frågeställningarna till uppsatsen som följer:

- Hur porträtterar Mather respektive Calef häxprocesserna 1692-1693 för läsarna av deras verk?
 - Vilken typ av makt innehar djävulen?
 - Hur porträtteras häxorna och deras agerande?
 - Hur ska man försona sig med resultaten av rättegångarna i dess eftermäle?

Jag har försökt lyfta både likheter och olikheter i källmaterialet och identifiera hur de kontrasterar sig med varandra samt vad det kan säga oss om samhället de skapats i. Genom att välja en tematisk snarare än en kronologisk struktur för analysen har jag kunnat på ett mer effektivt sätt plocka ut relevant information i källmaterialet och enklare hitta direkta motsvarigheter mellan dem. Med det sagt har jag valt att inte formatera min undersökning direkt baserat på mina frågeställningar utan istället försöka summera dem som teman var för sig. Jag tycker att uppsatsen svarar på samtliga av dessa frågor.

Undersökningens utformning applicerar även fördelaktigt en komparativ analysmetod på resultaten. Genom att dela upp analysen i tre mellan vardera författare samt en jämförande del blir arbetet med materialet tydligare och det vägleder enklare genom den empiriska datan. Jag vill även påstå att jag lyckats göra en givande diskursanalys. Detta då fokuset genom hela uppsatsen varit mycket mer fokuserad på *varför* man resonerar som man gör och *hur* man kommit till olika slutsatser eller vidhåller olika åsikter istället för att ifrågasätta *vad* som inträffat.

Bland den tidigare forskning som använts i denna uppsats hade jag inte kommit någonstans utan Bernard Rosenthal och Richard Godbeer. Väldigt givande läsning och, för min uppsats specifikt, otroligt användbart. Jag är inte av åsikten att de nödvändigtvis gör helt andra ställningstaganden till mig själv utan har snarare identifierat djupare reflektioner i deras arbete som överensstämmer med argument jag önskat föra. De utgår dock från två ganska annorlunda perspektiv i jämförelse med mig själv. Lennerstrand och Oja har

varit exceptionellt betydelsefulla för att lyfta fram mer empatiska aspekter av personerna och hur de bar sig åt för att kunna gå vidare från häxprocesserna efteråt. Deras förklaring av rättvise- respektive försoningsstrategier har varit specifikt viktiga för min undersökning. Även här är jag helt överens med de ställningstaganden som görs. För denna uppsats är deras forskning lite svårare att applicera i samma grad som de tidigare nämnda. Detta är inte på grund av att deras förklaringsmodeller inte är applicerbara utan för att deras forskning inte lägger fokus på just Salem. Anledningen till att häxprocesserna i Salem äger rum är för att osäkerheten runt ens egen överlevnad i den nya världen var så påtaglig. New England var en nyfödd koloni och ingen tydligt definierad makt hade etablerats utanför kyrkan. Europeiska häxprocesser utgår även dem från en plats av osäkerhet men inträffade under ett väletablerat statskick. Engelska häxprocesser såg annorlunda ut från de som ägde rum i Salem av bland annat denna anledning, så det är att förvänta sig att de svenska också gör det. Jag vill dock vara tydlig med att säga att jag funnit just Lennerstrand och Ojas förklaringsmodeller mycket användbara för att förklara hur man efter häxprocesserna bemötte, eller undvek, de konsekvenser som man såg i samhället.

Slutligen, för framtida forskning skulle det kunna vara intressant att utforska relationen mellan kön och kyrkan under tidigmodern tid. Jag saknade till denna uppsats mer explicit eller åtminstone tydligare insinueringar till vad det innebar att de anklagade var kvinnor respektive män. Det hade varit speciellt intressant att undersöka utifrån deras plats i hemmet och kyrkan som under denna tid var så nära sammanknutet. Dock kan jag föreställa mig att det blir enklare att bemöta könsnormer och liknande genom att isolera dem som en sådan undersökning. Snarare än att göra det i en del av ett arbete som detta där så mycket annat också ska utforskas.

4. Käll- och litteraturförteckning

Källmaterial

Calef, Robert, 1648-1719. [More Wonders of the Invisible World, Or, the Wonders of the Invisible World Display'd in Five Parts ... : To which is Added a Postscript Relating to a Book Intituled, the Life of Sir William Phips / Collected by Robert Calef, Merchant of Boston in New England.](#) London:, 1700. ProQuest. Web. 16 May 2024.

Mather, Cotton, 1663-1728. [The Wonders of the Invisible World being an Account of the Tryals of several Witches Lately Executed in New-England : And of several Remarkable Curiosities Therein Occurring / by Cotton Mather.](#) London:, 1693. ProQuest. Web. 16 May 2024.

Tryckt litteratur

Godbeer, Richard, *The Devil's dominion: magic and religion in early New England*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1992.

Lennersand, Marie & Oja, Linda (red.), *När oväsendet tystnat: efterspelet till uppror och religiösa konflikter, 1670-1860*, Historiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala, 2004.

Lennersand, Marie & Oja, Linda, *Livet går vidare: Älvdalen och Rättvik efter de stora häxprocesserna 1668-1671*, Gidlund, Hedemora, 2006.

Rosenthal, Bernard, *Salem story: reading the witch trials of 1692*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1993.

Digital litteratur

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Cotton Mather summary". Encyclopedia Britannica, 2 May. 2020, <https://www.britannica.com/summary/Cotton-Mather>. Accessed 14 May 2024.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "*Puritanism*". Encyclopedia Britannica, 29 Mar. 2024, <https://www.britannica.com/topic/Puritanism>. Accessed 13 May 2024.

"*Calef, Robert*." Witchcraft in America. . Encyclopedia.com. 16 Apr. 2024
<<https://www.encyclopedia.com>>.